



At Congregation Ahavath Torah
Englewood, New Jersey

Weekly Parasha Insights

Vayikra 5776

Harav Shmuel Goldin, Chief Rabbi
Rabbi Chaim Poupko, Associate Rabbi
Rabbi Morty Kuessous, Assistant Rabbi

Published by: Raphael Benaroya

Parasha Discussion

What to Give in Your Mishloach Manot

By: Rabbi Mordechai Gershon (Yeshivat Lev HaTorah, Ramat Beit Shemesh)

The four rabbinic mitzvot of Purim include hearing Megillat Esther read at night and the day, giving matanot la'evyonim (charity to at least two poor people), giving mishloach manot (a basket of at least two foods to at least one person), and eating a seudah (festive meal). Even though it has become common to purchase elaborate mishloach manot for our friends, one should spend more money on matanot la'evyonim than on mishloach manot. An interesting question regarding mishloach manot has emerged in recent years. In many communities it has become popular to make donations to charitable organizations in lieu of sending mishloach manot and a "happy Purim" card is sent instead to one's friends. Is this an acceptable practice?

This question may depend upon the outcome of a debate between HaRav Shlomo Alkabetz (Salonika/Israel, c1500 – 1580) and HaRav Yisrael Isserlin (Austria, 1390-1460). Rav Alkabetz maintained that the motivation for the mitzvah of mishloach manot was to increase feelings of friendship among the Jewish people. In contrast, Rav Isserlin explained that the motivation for this mitzvah was to ensure that everyone would have sufficient food for their seudah (perhaps taking into consideration that some people may feel uncomfortable asking for charity). Based on this debate, several situations would be permissible or problematic. For example, according to Rav Isserlin, if one left a mishloach manot basket anonymously then he would still have fulfilled the mitzvah since he provided food that can be consumed at the seudah. In contrast, Rav Alkabetz would say that such a mishloach manot is unacceptable since an anonymous mishloach manot cannot increase feelings of unity and brotherhood among Jews.

Another case affected by this debate is one in which one gave mishloach manot to someone who politely declined the basket. According to the logic of Rav Shlomo Alkabetz, the giver did his part to increase unity and, therefore, may have still accomplished the mitzvah. However, he would not have fulfilled the mitzvah according to Rav Isserlin since he did not help to provide food for the seudah. Similarly, if one gave candy and other snack foods that are not suitable for a meal, he would only have fulfilled his mitzvah according to Rav Alkabetz, but not according to Rav Isserlin since such foods are not typically eaten at a meal.

In the question raised at the beginning of our discussion, one sent a Happy Purim card to his friend and made a donation to a charitable organization in his honor. This may increase feelings of unity and brotherhood, but certainly does not do anything to provide food for the seudah of the recipient and, therefore, would unquestionably not fulfill the mitzvah according to Rav Isserlin. In reality, it most probably would not be sufficient for Rav Alkabetz either since even though Rav Alkabetz explains that the motivation for mishloach manot is to increase feelings of unity, it still must follow the paradigm established by the rabbis, which is the giving of food baskets. Therefore, even Rav Alkabetz would agree that one would not fulfill the mitzvah of mishloach manot with non-food gifts. It emerges from this that one who wishes to make donations in honor of his friends and send them Purim cards must still give a food-basket comprised of at least **two** foods to at least **one** person. In practice, we are concerned for both opinions and, therefore, one should make sure to give at least one mishloach manot in a way that satisfies both requirements of increasing unity/brotherhood and providing food that can be used at the seudah.

Vayikra and Purim

The primary theme of Parashat Vayikra is the korbanot (animal sacrifices) that were brought on a regular basis in the mishkan and, later on, in the Beit HaMikdash. Without getting into the complex topic of the meaning and purpose of the korbanot, it is interesting to point out that, according to some commentaries, the point or lesson of a korban was that it caused a person to shift his focus from the material world to the spiritual one. The act of bringing a korban enabled a person to wean himself off of an attachment to his physical possessions and part with them in an act of love and commitment to Hashem.

Although G-d is not lacking anything and is not dependent on anyone or anything, one is emotionally drawn close to Hashem as result of bringing a korban. This is most likely due to the fact that one who brings a korban feels as though he gave something of himself to Hashem along with the korban. In truth, Hashem doesn't benefit from receiving a korban. Yet, from the perspective of the one who brought the korban, he has given something of himself to Hashem. The act of giving something that was once ours to someone else draws us close to that person. Perhaps this is why giving matanot la'evyonim and mishloach manot, as well as inviting others to our Purim seudah, are so important for creating bonds of love and unity among Jews that bring us close to each other. Such unity is a prerequisite for the salvation that we celebrate on Purim and that we await for nowadays. May we all be blessed to celebrate Purim together in love and unity and, as a result, merit to see the final redemption soon!

מאורות בפרשה (רפאל בן-ארוי'ה)

"ויקרא אל משה וגו'" (א', א')

וכתב רש"י: "ויקרא אל משה - לכל דברות ולכל אמירות ולכל צוויים קדמה קריאה, לשון חבה, לשון שמלאכי השרת משתמשים בו, שנאמר (ישעיה ו' ג') וקרא זה אל זה, אבל לנביאי אומות העולם נגלה עליהן בלשון עראי וטומאה, שנאמר (במדבר כ"ג ד') ויקרא אלקים אל בלעם".

הנפקא מינה בין גילוי הקב"ה למשה לגילוי הקב"ה לבלעם היא כמו שכתב המדרש (א' י'): "משל למלך שהיה לו אשה ופלגש כשהוא הולך אצל אשתו הולך "בפרהסיא" וכשהוא הולך אצל פלגשו הולך "במטמונים", פירוש, המלך מחבב את אשתו ואינו מתבייש מלהיות עמה לכן הוא הולך אצלה בגלוי לעין כל. מה שאין כן פלגש (שאינו אשתו גמורה) המלך מתבייש להראות עצמו עמה, אבל לאיזה צורך הוא הולך אצלה, אבל רק באופן שלא יראו אותו, וזהו לשון "ויקרא" מקרה, דהיינו שנופל אצלה פתאום בלי הודעה מראש, ובא במהרה ועוזב אותה מהרה, אבל למשה אהב הקב"ה להיות עמו לכן קרא לו בלשון חיבה ובגלוי.

וענין זה שאתה כותב בענין חשיבות הכנה טרם שבא אצל חבירו ענין אחר הוא ואין כאן מקומו, וחז"ל אמרו אל תכנס לביתך פתאום.

כאן מדובר בחשיבות ענין קריאה לפני הדיבור, והצורך בהכנה מוקדמת. ראה שחז"ל תקנו ברכה לפני עשיית מצוה, וזה ענין תמוה. הקשה הריטב"א במס' פסחים הרי הברכות הן דרבנן והמצוה דאורייתא ומדוע מקדימים את הברכה שאינו אלא מדרבנן למצוה שהיא דאורייתא? ותירץ שהברכה היא עבודת הנפש ויש להקדימה לפני המצוה.

לפיכך מדגיש רש"י את חשיבות הקריאה בהתקרבות של חיבה כהכנה לעשייה, וחז"ל לומדים מכאן שהרוצה להוכיח לחבירו יקדים בקריאת חיבה והתקרבות ואחר כך יגיד את דבריו.

”וַיִּקְרָא אֶל מֹשֶׁה וְגו’” (א, א')

בספר תורה נמסר לנו ממשנה רבינו לכתוב את האל”ף של מילת ’ויקרא’ זעירא, ואומר על כך הבעל הטורים (בשם המדרש): ”שמשא היה גדול ועניו לא רצה לכתוב אלא ’ויקר’ לשון מקרה כאילו לא דבר הקדוש ברוך הוא עמו אלא בחלום כדרך שנאמר בבלעם (במדבר כ”ג ד’) כאילו לא נראה לו השם אלא במקרה (מדרש אותיות קטנות), ואמר לו הקדוש ברוך הוא לכתוב גם האל”ף ושוב אמר לו משה מחמת רוב ענוה שלא יכתבנה אלא קטנה יותר משאר אלפיי”ן שבתורה וכתבה קטנה”.

הכלי יקר כותב בשם הילקוט טעם אחר: ”ובילקוט (רמז תע”ט) מסיק למה מתחילין התינוקות ללמוד מן פרשת קרבנות, מה הקרבנות טהורים אף התינוקות כן. וזה מבואר על דרך שמסיק בילקוט פרשת פנחס (רמז תשע”ו) כבשים בני שנה שמכבסים עוונות האדם ועושין אותו כתינוק בן שנה בעבור זה האל”ף קטנה רמז שהקטנים יתחילו כאן ולימוד זה הוא בראש כאל”ף ראש לאותיות. דבר אחר אל”ף לשון לימוד כמו ואאלפך חכמה (איוב ל”ג ל”ג) רמז שאין הלימוד מתקיים כי אם במי שמקטין את עצמו. וכן רמז שמשא זכה לקריאה זו לפי שהקטין את עצמו וברח מן השררה ואמר לא איש דברים אנכי (שמות ד’ י’) כדמסיק בילקוט (רמז תכ”ז)”.

בספר ’פרדס יוסף’ (להרה”ג ר’ יוסף פאצאנווסקי זצ”ל מפאביאניץ) מביא מספר ”זרע קודש” (ויקרא דף צ”ד טור ב’ ד”ה אל”ף) שכתב שאל”ף הוא ראשי תיבות ”פְּתַחֵי לֵי אֲחוּתֵי” (שיר השירים ה’ ב’) ודרשו במדרש רבה (שם ה’ ב’): ”פתחו לי פתח כחודה של מחט ואני אפתח לכם פתח כפתחה של אולם”, ולכן האל”ף כאן זעירא לרמז על פתח קטן בלבד שצריך להתקרב אל הבורא עולם ואז יפתח לו רצונו הרבה.

”אָדָם פִּי יִקְרִיב מִפִּי קָרְבָן לַה’ מִן הַבְּהֵמָה מִן הַבְּקָר וּמִן הַצֹּאן” (א, ב')

יש לדרוש מדוע אין מקריבים מן החיה? ולמה רק מבהמות אלו, בקר וצאן ולא אחרות? ותירץ בספר ”עדות יוסף” דיש ג’ טעמים למה לא מקריבים מן החיה. א) המדרש כתב דלא הטריחנו ד’ לצאת ביערים לצוד חיות, פ”י שלא יצטרכו לצאת ליערות באזור סכנה וליקח נפשם בכפם לצוד ציד אלא יקחו מאלו הבהמות בקר וצאן המצויין תחת ידו. ויותר מזה כתב ב”דעת זקנים מבעלי התוס” (הכא): ”מן הבהמה. בתורת כהנים (ספרי הכא) מסיק למדנו ענותנותו של הקדוש ברוך הוא שלא הטריח בניו להביא חיות מן היערות אלא בהמות המצויות להם”. אפילו אין בה סכנה, הקב”ה לא רצה להטריח אותנו. ב) לחיה יש גיאות ועוז פנים ובהמת הבית אין כדבר. וד’ שונא גיאות. ג) ”אלקים יבקש את הנרדף” (קהלת ג’ ט”ו) ובהמה נרדף מן החיות והחיות היער המה רודפים בדרכם לטרף. ולעתיד כתיב (ישעיה י”א ו”ז): ”אריה כבקר יאכל תבן באבוס אחד ונער קטן נוהג בס”. ולפי זה יהיה בנמצא גם בחיות כי גם שלום יהיה בין בהמה לחיה, אך גם אז יהיו מקריבין רק מהבהמות, וזהו כי עדיין יש בהם גסות רוח שהבורא דוחה מפניו.

ויאירו אלו הג’ טעמים גם לענין תפלתינו שאמרו חז”ל שתפלתנו עומדת במקום הקרבנות, ושים לבך זה לעומת זה, הא’ - אין צורך לצאת למרחקים (יערות) או לטרוח קשות למצוא מקום תפלה, ויכול כל אחד למצוא מקום קרוב למגוריו מקום תפלה בציבור ואפילו להתפלל יחיד. הב’ - יש להתפלל בענוה ושפלות רוח שד’ שונא גיאות, והג’ - רוח נשברה, תפלה ממקום נמוך מאדם שמרגיש שנרדף על ידי צרותיו יושע ד’ כי ”אלקים יבקש את הנרדף”. ואולו הבחנות חשובות!

ומוסיף על כך ה”פרדס יוסף”: ”איתא בתהלים (נ”א י”ט): ”זבחי אלקים רוח נשברה” דקרבנות רק מבהמות, ומוכח כי (שם): ”לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה”, ואל תאמר דלכך מקריבים רק בהמה משום ב’ טעמים אלו, על זה אמר (שם פסוק כ’): ”הטיבה ברצונך את ציון וגו’ אז תחפוץ זבחי צדק”, [פירוש כשתרחם את ציון בביאת משיח] ואז לא יהיו נרדפים, אך אפילו אז (שם): ”יעלו על מזבחך פרים”, ומוכח ד”לב נשבר ונדכה לא תבזה”.

”אָדָם פִּי יִקְרִיב מִפִּי וְגו’ תִּקְרִיבוּ אֶת קַרְבְּנֵיכֶם” (א, ב')

יש להקשות למה התחיל בלשון יחיד ”אדם כי יקריב” וסיים בלשון רבים ”תקריבו את קרבנכם”? ומתיר הכלי יקר שיש כאן אזהרה שמקריבי הקרבן לא ימצאו מכשול בשני הדברים שנכשלו בהן קין והבל הראשונים להבאת קרבנות. ואלו דבריו (שם): ”קין נכשל במה שהביא מן הפחות והגרוע והוא זרע פשתן והחטאים בנפשותם צריכין להביא נפש הבהמה תמורת נפשם, ובדוחק התיר הקדוש ברוך הוא לעני להביא מנחה שאין בה נפש ומעלה עליו כאילו הקריב נפשו, כמו שפירש רש”י על פסוק ”ונפש כי

תקריב מנחה" (ב' א'), והבל אף על פי שהביא מבכורות צאנו, מכל מקום לא טוב עשה שלא נתעורר אל הקרבן מעצמו ולא נזדרז למצוה זו מעצמו, רק אחר שראה שהקריב קין קרבן אז נתקנא בו, והבל הביא גם הוא להשוות עצמו אליו כמבואר למעלה בפרשת בראשית".

"אָדָם כִּי יִקְרִיב מִפֶּסֶם וְגו'" (א' ב')

יש בפרשה אזהרות חמורות על הגזל, הנדרש מתחלת הפרשה, מאמצעיתה ומסופה, בתחלת הפרשה - דרשו חכמים שיזהרו מגזל דכתיב "אדם כי יקריב מכס" ראה רש"י (שם): "אדם למה נאמר? מה אדם הראשון לא הקריב מן הגזל שהכל היה שלו אף אתם לא תקריבו מן הגזל", וכן "מכס" משלכם ולא משל גזל, באמצע הפרשה - נאמר (א' ט"ז): "והסיר את מוראתו בנוצתה והשליך וגו'" ומפרשים, רש"י (שם): "מוראתו מקום הרעי וזה הזפק", ובתרגום יונתן "קורבניה" ומוסיף הפי' יונתן: "שהעוף מלקט בכל מקום ואף מן הגזל", ובסוף הפרשה - כתיב (ה' כ"ג): "והשיב את הגזילה".

ויאירו על כך דברי ה"כלי יקר" (שם): "לפי שהקרבן והגזל הם שני הפכים כי הקרבן מקרב השכינה והגזל מרחיקה שנאמר (תהלים י"ב ו'): "משוד עניים וגו' עתה אקום יאמר ה' וגו'". ועוד שהמקריב בהמתו כאילו הקריב נפשו כי ממונו של אדם כנפשו דמי כי בנפשו יביא לחמו, וכמו שנאמר (דברים כ"ד ו'): "כי נפש הוא חובל", וכתיב (משלי כ"ב כ"ג): "וקבע את קובעיהם נפש", ומקצת נפש ככולו, אבל המקריב בהמה גזולה שלא עמל בה ולא חלה ידו בה איך תהיה תמורה לנפשו".

והסב מחשבותיך לענין תפלה כקרבן לנקיות כפים הנדרשת לקרב עצמו לבורא עולם.

"נֶפֶשׁ כִּי תַחַטָּא בְּשִׁגְגָה מִכָּל מִצְוֹת ה' אֲשֶׁר לֹא תַעֲשֶׂינָהּ וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה" (ד' ב')

במעשה הקרבנות אנו רואים שמביאים קרבן חטאת לכפרה על השוגג ולא על המזיד, נשאלת השאלה: מדוע? לכאורה אם על השוגג מביא קרבן לכפרה, קל וחומר במזיד?

אלא, כשאדם חוטא בשגגה, גופו חטא, ולא נשמתו. ולכן אפשרי להביא קרבן בהמה לכפר, גוף הבהמה כנגד גופו של האדם. אבל אם אדם חטא במזיד, דהיינו שגם נשמתו חטאה, אם כן כיצד אפשר להביא בהמה שתכפר על הנפש, וכי אפשר להשוות בין נפש האדם שיש לו כח הדיבור ומעלה רוחנית גבוהה, לנפש הבהמה?! לכן, מי שחטא במזיד אין לו כפרה בקרבן, כי הקרבן הבהמי אינו יכול להוות תחליף לכפרה על נפש האדם שחטאה, אלא רק תשובה המורכבת מעזיבת החטא, חרטה ווידוי.

(גליון "המאיר" מאגודת אחים ואחות בארץ ישראל)

"כִּי כָּל שְׂאֵר וְכָל דְּבַשׁ לֹא תִקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אֲשֶׁה לָהּ" (ב' י"א)

בכל יום אנו מזכירים שלש פעמים באמירת הברייתא דפיטום הקטורת את שאלת חז"ל "ולמה אין מערבין בה דבש? ומתמצים" מפני שהתורה אמרה "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו". וקשה, וכי שייך לשאול מדוע אין מחללים שבת, ומתמצים כי התורה אסרה לחלל שבת?!

אלא הביאור הוא שאין מערבים בקטורת אפילו "קורטב" של דבש, כלומר כלשהו. וזה חידוש, שכן היינו עשויים לחשוב שכיון שאין שיעור אכילה אלא בכזית, ואם כן גם תערובת הקטורת לא תיאסר אלא בכמות שיש בה תורת אכילה. בא להשמיע לנו שהתורה אסרה תערובת של חמץ ודבש אפילו בכלשהו.

השאור הוא סמל הגאווה, כי הוא מתנפח כמו האדם שמתגאה. והדבש - הוא סמל לתאוה, ואומרת התורה אל תכניס תערובת של גאווה או תאוה בקרבן שאתה מקריב לד'. כלומר שלא יתגאה האדם בקרבן שהוא מקריב, וכן שלא יתאוה לאכול את בשר הקרבן, אלא יכוון שכל רצונו לשם שמים.

(גליון "המאיר" מאגודת אחים ואחות בארץ ישראל)

”אִשָּׁה רִיחַ נִיחֹחַ לָהּ” (א' י"ז)

רש"י אומר: "נאמר בעוף ריח ניחוח, ונאמר בבהמה ריח ניחוח, לומר לך אחד המרבה ואחד הממעט, ובלבד שיכוין את לבו לשמים".

וקשה, אם התורה אומרת שהמעט כמרבה מה בכלל הצורך להרבות? אם כך למה לא יקריב כי אם מן המועט, מן העוף? ועל זה אומר ה"אור החיים" שדקדקו חז"ל ואמרו "אחד" "ואחד" ואין הדרגה לאחד מחבירו.

על פי זה נשכיל להבין שגם הממעט וגם המרבה המביאים כפי מיטב יכולתם גם הוא וגם הוא חיבים בכונת ליבם לשמים, וח"ו לא יבא המרבה להביא לידי גאווה שהוא מרבה בהסתכלו על חבירו הממעט.

”מִכֹּל אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה לְאִשְׁמָה בָּהּ” (ה' כ"ו)

ה"פרדס יוסף" מביא שבספר "מאור ושמש" (לפרשת החודש) כתב שהרה"ג ר' מנדל מרימינוב זצ"ל אמר שבעירו רימינוב היה המנהג שבשבת פרשת ויקרא כשבאו לסיים קריאת הפרשה עמדו כל הקהלה ואמרו: "לְקַל אֲשֶׁר שַׁבַּת מְכַל הַמַּעֲשִׂים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי", וביאר הטעם לזה משום דההלכה היא ש"אין מסיימים אלא בדבר טוב" והיה קשה להם לסיים פרשתינו במילת "לאשמה בה" לכן אמרו פסוק הנ"ל שהראשי תיבות הם "לאשמה בה".

ונוסיף על כך את דברי חז"ל (שבת קי"ח): "כל המשמר שבת כהלכתו אפילו עובד עבודה זרה כדור אנוש מוחלים לו", עוד אמרו חז"ל: "אלמלא שמרו בני ישראל שני שבתות מיד נגאלים". ללמדנו שבזמנינו שאין לנו קרבנות, שחרב בית המקדש, שמירת השבת, בכוחה לכפר על עבודה זרה.

הפטרת פרשת זכור (שמואל א' פרק ט"ו, ספרדים מתחילים פסוק א', אשכנזים מתחילים מפסוק ב')

בארבע שבתות בחדשים אדר וניסן מוציאים ספר תורה שניה וקוראים למפטיר מס"ת השניה וממילא קוראים ההפטרה מענין המפטיר ולא מענין פרשת השבוע. אלו ארבע שבתות נקראין במשנה ובשולחן ערוך "ארבע פרשיות", והם:

א) **פרשת שקלים**: קוראים אותה בשבת מברכים חודש אדר, או אם שבת היא ראש חודש אדר, קוראים המפטיר מתחלת פרשת כי תשא, המדברת במצות נתינת "מחצית השקל" כמו שנבאר להלן, ולהפטרה קוראין מעין המפטיר כמו שנבאר להלן.

ב) **פרשת זכור**: בשבת לפני פורים מוציאין ספר תורה שניה וקוראים מסוף פרשת כי תצא, המדברת מהחיוב לזכור מה שעשה לנו עמלק כשיצאו בני ישראל ממצרים, והחיוב למחות את שמם מן העולם, ולהפטרה קוראים מהנביא "שמואל" מה שעשה שאול המלך כשנצטוו להרוג את העמלקים, ואם ירצה ד' נבאר את ההפטרה בשבוע של פרשת זכור.

ג) **פרשת פרה**: בשבוע הקודמת לפרשת החודש מוציאין ספר תורה שניה וקוראים מתחלת פרשת חוקת, המדברת מהחיוב לטהר עצמינו מטומאת מת על ידי זריקת מי פרה אדומה, בזמן בית המקדש, טרם שנהיה מותר ליכנס לבית המקדש או לאכול מהקרבנות, ולכן קוראים אותה קודם לחודש ניסן להזכיר אותנו לטהר את עצמינו כדי שנוכל לאכול מהקרבת פסח, וההפטרה קוראים מהנביא "יחזקאל" המתאר לנו כיצד עתיד הקב"ה לטהר אותנו מטומאותינו, ואם ירצה ד' נבאר את ההפטרה בשבוע של פרשת פרה.

ד) **פרשת החודש**: קוראים אותה בשבת שמברכים חודש ניסן או אם ראש חודש ניסן חל בשבת, וקוראים בספר תורה שניה מפרשת בא, המדברת מהחיוב להביא קרבן פסח ב"ד ניסן, וקוראים אז ההפטרה מעין המפטיר מהנביא "יחזקאל" כמו שנבאר אם ירצה ד' באותו שבוע.

כאמור לעיל, השניה מה"ארבע פרשיות" היא "פרשת זכור", שאנו קוראים בכל שנה בשבת שלפני פורים ואותה קוראים השבוע.

זכור, מה זוכרים? (דברים כ"ה י"ז-י"ט): " זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לָךְ עֲמֶלְק בְּדַרְדָּר בְּצִאתְכֶם מִמִּצְרָיִם, אֲשֶׁר קָרָד בְּדַרְדָּר וַיִּזְנֹב בְּךָ כָּל הַנְּחֻשָׁלִים אַחֲרֶיךָ וְאַתָּה עָנִף וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹקִים, וְהָיָה בְּהַנִּיחַ ה' אֱלֹקֶיךָ לָךְ מִכָּל אִיבֶיךָ מִסָּבִיב בְּאַרְצְךָ אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֶיךָ נָתַן לָךְ נַחְלָה לְרִשְׁתָּהּ תִּמְחָה אֶת זָכְרְ עֲמֶלְק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם לֹא תִשְׁכַּח."

והנה, בשבת לפני פורים חג הישועה מעצת זרע עמלק, הוא המן הרשע, להשמיד ולהרוג ולאבד את כל היהודים, מתאימה במיוחד זכירה זאת. מחיית עמלק בשלימותה היא תנאי מוקדם לגאולתינו המלאה.

ההפטרה, בהתאם מדברת על מצות שמואל לשאול להשמיד כליל את העמלקים, אך עם ספקותיו וחולשתו כמנהיג, הדבר לא יצא לפועל. השם כועס על שאול ומעביר אותו מהמלוכה, אך הנוק שנגרם משפיע לדורות.

פרשת השבוע מדברת בקרבנות. יש בהפטרה מעין הפרשה, פסוק בעל חשיבות רבה בענין הקרבנות. בהפטרה, שאול מתרץ שלא השמיד את הצאן והבקר כדי להביאם קרבן לדי'. תשובת שמואל (שם ט"ו כ"ב): "החפץ לדי' בעולות וזבחים כשמוע בקול די', הנה שמוע מזבח טוב, להקשיב מחלב אילים", שהרי צוה שאול: "עתה לך והכיתה את עמלק והחרמתם את כל אשר לו ולא תחמול עליו והמתה מאיש עד אשה מעולל ועד יונק משור ועד שה מגמל ועד תמור", אך שאול לא עשה כן ואומר: "חמל העם על מיטב הצאן והבקר למען זבוח לדי' אלקיך".

מצאנו למדים בענין הקרבנות ששמוע בקול די' חשוב יותר מקרבנות וטעות לחשוב שעיקר חפצו של השם הוא בטקסיות או גשמיות המעשה.

וכותב על זה ה"מעין בית השואבה" (להרה"ג ר' שמעון שוואב זצ"ל, רב דקהל עדת ישורון בנוי יארק, פרשת צו עמוד רמ"ה): "מצינו אצל קין אחרי "ואל קין ואל מנחתו לא שעה" (בראשית די' ה' ע"ש בספורנו) הזהירו היוצר (שם ז'): "הלא אם תטיב שאת ואם לא תטיב לפתח חטאת רובץ", כי קין טעה להדמות כי עיקר חפצו יתברך הוא בגשמיות הקרבן בפועל ולא בכונת לב המקריב. וכן שאול המלך נתפס באותה טעות, בהשאירו צאן ובקר של עמלק לזבח לדי', עד שהוכיחו שמואל (שם ט"ו כ"ב): "החפץ לדי' בעולות וזבחים כשמוע בקול די', הנה שמוע מזבח טוב, להקשיב מחלב אילים", וכן המשיכו רוב בני ישראל להחזיק בזה הטעות במשך תקופת בית ראשון. וכל ספרי הנביאים מלאים מזה, עד לדיוטא התחתונה שגער בהם ישעיה הנביא (ישעיה א' י"א): "למה לי רוב זבחכם יאמר די' שבעתי עולות אילים וחלב מריאים ודם פרים וכבשים ועתודים לא חפצתי", ושם (פסוק י"ג): "לא תוסיפו הביאו מנחת שוא קטורת תועבה היא לי".

אבל ברבות הימים בימי בית שני קבלו המקריבים תוכחתו יתברך ודברי נביאיו עד שהגיעו לסברא הפוכה, דהיינו שאם העיקר בקרבן היא הרהורי תשובה, וכונת הלב מה איכפת לו יתברך בצורת הקרבן ומאי נפקא מינה בין צעיר ומובחר לזקן ומזוהם, עד שהוכיחם הנביא לא על חסרון המחשבה אלא על חסרון המעשה, ואמר (מלאכי א' ז'-ח'): "מְגִיִּשִׁים עַל מִזְבְּחֵי לַחֵם מְגַאֵל וְאַמְרָתָם בְּמָה גֵּאֲלֵנוּד בְּאַמְרָתְכֶם שְׁלַחַן ה' נִבְזָה הוּא, וְכִי תִגְשׁוּן עֹר לְזִבְחַן אֵין רַע וְכִי תִגִּישׁוּ פֶסֶחַ וְחֻלָּה אֵין רַע הַקְרִיבֵהוּ נָא לְפָחַתְךָ הַיִּרְצֶד או הַיִּשָּׂא פְּנִיךָ אֶמְר ה' צְבָאוֹת". שתוכחתו יתברך על טעות הדור המאוחר שהיתה בחשבם שלבוחן כליות ולב יתברך הרי העיקר הוא אם מחשבות לבינו לטובה. אבל טעו בזה, כי אף אם יגיע אדם לכונות הכי נשגבות בשעת הקרבן, אסור לו לבטל שום דקדוק של העבודה במעשה כי אי אפשר לרדת לסוף דעתו יתברך ורצונו במצות המעשיות.

ולפי הנ"ל יובן הזריזות מיד ולדורות, כי הכונה על ימי בית שני בדורות האחרונים דאמרו "שולחן די' נבזה הוא" ואמרו ווי לנו לאבד בהמה טובה ומעולה כשהעיקר הוא לעורר לבינו לתשובה ולקרבנות אלקים. וזהו פירוש "חסרון כיס", כי דאגו על איבוד ממון במקום שעיקר התקרבות לדי' כבר נתקיים, ועל כן ביותר צריכים לזרז את הדורות הבאים במקום שמרגישים חסרון כיס.

ובדורותינו אנו צריכים ג"כ יותר זירוז לבל נפול לפח אחד מאלו הטעויות, כי שלימות העבודה מורכבת מכונת הלב ודקדוק המעשה. ואם יאמר אדם למה לי לבטאות בברירות את המילים של קריאת שמע, הלא העיקר הוא לכוון באחדותו יתברך, ושמוכנים אנחנו למסור נפשינו עבור קדושת שמו יתברך, טעות היא בידו ולא יצא ידי חובתו. וכן לאידך גיסא, אם יבטא המילים בדיוק ולבו בל עמו, הרי לא הגיע לתכלית הנרצה, כי רחמנא לבא בעי.

נספח חשוב בענין פרשת זכור בדברי ספר "הליכות מוסר השלם" (להרה"ג ר' עובדיה יוסף זצ"ל, ח"ב עמוד תשע"א). עיין שם.

בענין מידת הענוה

"ויקרא אל משה" (א' א')

המדרש תנוחמא (כי תשא סי' ל"ז) שואלת: "מנין זכה משה לקרני ההוד? וכו' רב שמואל אמר עד שמשה כותב את התורה נשתייר בקולמוס קמעא והעבירו על ראשו וממנו נעשו לו קרני ההוד שנאמר (שמות ל"ד כ"ט): "ומושה לא ידע כי קרן", ויש לדרוש איך יתכן שאם הקב"ה נותן לו דיו לכתיבת הספר התורה בשיעור מדויק ומושלם, ישאר דיו בקולמוס? ומתרץ, כי משה לא השתמש בכל הדיו כי כתב את האות "אל"ף" במילת "ויקרא" קטנה מרוב ענותונתו. ואומרים שרצה לכתוב "ויקר" בלי האל"ף, כמו שכתוב בבלעם שדי' לא בא לו אלא רק במקרה ולא ב"ויקרא", אך כיון שנצטוו משה לכתוב את המילה במילואה כתב אל"ף זעירא ובכך זכה לקירון פנים.

נאמר במשנה (אבות א' א'): "משה קיבל תורה מסיני", יש לדרוש למה נאמר "מסיני" והלא קיבלה מהקב"ה בסיני? ולמה מודגש "סיני" כאן? מאי נפקא מינה היכן קיבל את התורה? ועונים (ראה רוח חיים להגר"ח וולאזין שם) שסיני היה בין הנמוכים שבהרים, וזה שהבטיח ד' (שמות ג' י"ב): "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה", וכל ההרים האחרים חשבו שהם הראויים שתנתן התורה עליהם שהרי הם יותר גבוהים וממילא חשובים וכך רבו ביניהם על איזה מהם תנתן התורה, והר סיני לא בא בכללם שחשב שעליו בודאי לא תנתן התורה. אך ד' אוהב ענווים ויצאה בת קול ואמרה: "למה תרצדון הרים?" וגם נאמר (תהלים קי"ד ה' ו'): "מה לך הים כי תנוס ... ההרים תרקדו כאילים" ועל כן איתא בגמרא שדי' נותן התורה למי שהוא עניו ולצד זה ניתנה התורה מהעניו שבהרים ולכן גם בחר במשה רבינו עליו נאמר (במדבר י"ב ג'): "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", ורואים זאת כבר בראשית דרכו שאמר משה (שמות ג' א'): "מי אנכי כי אלך אל פרעה" ועוד (שם): "לא איש דברים אנכי".

ועוד במדרש רבה (ויקרא א' ה'): "רבי יהושע דסכנין בשם רבי לוי פתר קרא (משלי כ"ה): "כי טוב אמר לך עלה הנה מהשפילך לפני נדיב וגו'", ר"ע מתני לה בשם ר"ש בן עזאי רחק ממקומך ב' ושלשה מושבות ושב עד שיאמרו לך 'עלה' ואל תעלה שיאמרו לך 'רד'. מוטב שיאמרו לך 'עלה עלה' ולא יאמרו לך 'רד רד' וכן הלל אומר השפילתי היא הגבהתי, הגבהתי היא השפילתי, מה טעם (תהלים קי"ג): "המגביהי לשבת המשפילי לראות". מענין מאד.

על פי המדרש לעיל לדברי הלל הזקן - אם אדם משפיל עצמו השפלה זו מגביה אותו לבסוף. ואם מגביה עצמו משפילה אותו לבסוף, כן הלל משהשפיל עצמו ללמוד תורה בדוחק ועוני מבעד לחלונות בית המדרש (יומא ל"ה) עלה בקרב החכמים מעלה מעלה וזכה לנשיאות. אך משדיבר קשות בבני בתירה, אלה שמהם נטל הנשיאות נשתכחה ממנו הלכה והושפל כבודו (פסחים ס"ו).

ועוד אמרו חז"ל (מגילה ל"א): "במקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותונתו", וכתוב "ללכת בדרכיו" שהיא מצות עשה ללכת בדרכי ד'. אשרי הנוהג עצמו בדרכי ד' ומתנהג בענוה, שכל המשפיל עצמו כאילו הקריב כל הקרבנות וזוכה לתורה (ע"פ סוטה ה').

ומוסיפה המשנה (אבות ד' ד'): "מאד מאד הוי שפל רוח שתקות אנוש רימה", ולמדו חכמינו זאת ממשה שכידוע היה "עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה", שהיה מקטין את עצמו ולא ראה עצמו ראוי וראה כשלונות עמו כשלו, זכה לגילוי השכינה.

ומספר על ענין הענוה באופן מעשי שרבים ישימו על לבם מכח נסיונם ה"הליכות מוסר השלם" (להרה"ג ר' עובדיה יוסף זצ"ל ח"א עמוד תשכ"ב-ג) בזה"ל: "אברהם תיקן תפלת שחרית, שנאמר (בראשית יט, כז): "וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם עם האלוקים", ומכאן שאברהם קבע מקום לתפילתו, ואיתא בגמרא (ברכות ו'): "כל הקובע מקום לתפילתו, אלוקי אברהם בעזרו, וכשמת אומרים לו: הי חסיד הי עניו מתלמידיו של אברהם אבינו". ויש להבין, מה ענין קביעות מקום בבית הכנסת לענוה? הרי אדם יכול לקבוע לו מקום בבית הכנסת גם ללא ענוה, והנה חסידות ודאי יש במי שקובע לו מקום בו יוכל להתרכז בתפילה, כי במקום חדש אין אדם רגיל אליו, מסתכל הוא אנה ואנה, ואינו מכוון תפילה כדרכו, אבל עדין מה ענין ענוה לקביעות מקום בבית כנסת?

ביארו של הרה"ג עובדיה יוסף זצ"ל בזה (שם), כשאדם מתפלל באיזה מקום, לפעמים שהוא נכוה משכנו למקום, או מהגבאים, פעמים יושבים במקומו, פעמים פוגעים בו, או שלא מעלין אותו לתורה כבקשתו. ומי שאינו ענוותן, הולך למקום תפילה אחר

הוא בעל גאווה שעוזב את בית הכנסת בהפגנת חרון, או בטענות וקובלנות בגנות הקהל, או באי שביאות רצון מהגבאים, או בגדר נעלב על דבר מה. אך לאן שהולך מידותיו בעיני נשארות וגם שם יכול הוא לכעוס על מן דהוא, ולהמשיך בנדודיו.

לעומת זה החסיד והעניו, אינו שם ליבו לכל זאת, אינו מדקדק בכבודו ואינו כועס על הגבאים ואף אם שכחו להעלותו לתורה איזה פעם, או שישבו במקומו, אינו מקפיד, מוחל על כבודו, נמנע מגאווה, אלא שומר על קביעות מקום בבית הכנסת, לכך ע"פ הגמרא, הקובע מקום לתפילתו נקרא חסיד ועניו ומתלמידיו של אברהם אבינו.

בבראשית רבה (ל"ט י"א): "דוד יצא לו מוניטין בעולם (דברי הימים י"ד י"ז) ויצא שם דוד בכל הארצות, ומה היה מוניטין שלו? מקל ותרמיל מיכן ומגדל מיכן ע"ש (שיר השירים ד') כמגדל דויד צוארך. מרדכי (אסתר ט') כי גדול מרדכי בבית המלך ושמעו הולך בכל המדינות, יצא לו מוניטין, ומה מוניטין שלו? שק ואפר מיכן ועטרת זהב מיכן", ופה נראית צדקתם וענותם של דוד ומרדכי שגם הקב"ה היה בעזרם והרימם מאשפתות לרב יקר וגדולה לא שכחו את מקומם בעבר והתנהגו בהכנעה ובענוה למרות הגדולה והעושר שנפל בחלקם.

וגם בגמרא (חולין פ"ט): "לא מרבכם מכל העמים חשק ה' בכם וגו', אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל: חושקני בכם, שאפילו בשעה שאני משפיע לכם גדולה אתם ממעטין עצמכם לפני. נתתי גדולה לאברהם - אמר לפני: ואנכי עפר ואפר, למשה ואהרן - אמרו: ונחנו מה, לדוד - אמר: ואנכי תולעת ולא איש, אבל עובדי כוכבים אינן כן, נתתי גדולה לנמרוד - אמר: הבה נבנה לנו עיר, לפרעה - אמר: מי ה', לסנחריב - אמר: מי בכל אלהי הארצות וגו', לנבוכדנצר - אמר: אעלה על במתי עב, לחירם מלך צור - אמר: מושב אלהים ישבתי בלב ימים".

ונוסיף כאן דברים מתוקים בענין הקשר בין מידת הענוה לתואר "אדם" לפרשתינו, פרשת ויקרא. הרשב"י (זוהר הקדוש פ' יתרו דף פ"ו) אומר: "תאני רבי שמעון, זכאין אינון ישראל דקודשא בריך הוא קרא להון אדם, דכתיב (יחזקאל ל"ד ל"א): "ואתן צאני צאן מרעיתי אדם אתם", וכן בפרשתינו (ויקרא א' ב'): "אדם כי יקריב מכם. מאי טעמא קרי לון אדם, משום דכתיב (דברים ד' ד'): "ואתם הדבקים בד' אלקיכם, אתם ולא שאר עמין, ובגין כן אדם אתם, אתם קרוין אדם ואין עובדי כוכבים קרוין אדם".

ונראה שכונת הרשב"י שמסר ברמז על דברי הגמרא חולין פ"ט לעיל.

ויש כאן עוד רמז בהיר שמביא התורת חיים בפירוש על רבינו בחיי: "אדם" ראשי תיבות אברהם, דוד, משה, שאצל שלשתם נזכרו ג' מדרגות של ענוה שסימנם אפר, תולעת, מה שסימנם ראשי תיבות "אתם", וזהו הרמז הטמון בדברי ושל רשב"י: "אדם אתם" אתם קרוין אדם - זהו שאתם הממעטים עצמכם במדרגת את"ם (אפר, תולעת, מה) קרוין אד"ם (אברהם, דוד, משה), "ואין עובדי כוכבים קרוין אדם" משום שאינם ממעטין את עצמן.

במסכת ברכות (ס"ג) אמרו חז"ל: "דאמר ריש לקיש: מנין שאין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה - שנאמר זאת התורה אדם כי ימות באהל". ונראה כאן דבר תמוה. מה ענין המות ללימוד התורה? ואיך יתקיימו בו דברי תורה אם כבר מת?

ומתרץ הרב דסלר, לא שהוא ימות ח"ו אלא ממית את העצמו שלו. שלא מחשיב את עצמו אלא שהוא עניו כאברהם, משה ודוד. שלא שם את העצמו שלו בחשיבות יתירה וע"י כך מצטיין בענוה ואז חלה עליו לימוד התורה ביתר שאת ודברי תורה מתקיימין בו.

הרמב"ם אומר (פ"ב מהל' דעות הל"ג): "ויש דעות [פ"י מידות] שאסור לו לאדם לנהוג בהן בבינונית אלא יתרחק מן הקצה האחד עד הקצה האחר, והוא גובה לב, שאין דרך הטובה שיהיה אדם עניו בלבד אלא שיהיה שפל רוח ותהיה רוחו נמוכה למאד, ולפיכך נאמר במשה רבינו 'ענו מאד' ולא נאמר ענו בלבד, ולפיכך צוו חכמים מאד מאד הוי שפל רוח, ועוד אמרו שכל המגביה לבו כפר בעיקר שנאמר: "ורם לבבך ושכחת את ה' אלקיך".

ואומרים בסוף תפילת שמונה עשרה: "אלקי נצור לשוני מרע ושפתי מדבר מרמה ולמקללי נפשי תדום ונפשי כעפר לכל תהיה". למה מתפללים שנהיה כ"עפר" דוקא? דרשו חכמים שזו בקשה לענוה רבה. הרי' שמשון רפאל הירש זצ"ל אומר על כן: מה שביקשנו לעיל 'נפשי כעפר' היינו ששום דבר בין טוב לרע לא ישפיע שינוי עלינו. הרי' שמעון שוואב בספרו "עיון תפלה" (עמוד ת"ח) אומר: "מתפללים כאן שגם השבח וגם הקללות לא יעשה עלינו כל רושם. אם משבחים את האדם לא יתגאה בדבר, מוכן להיות הפקר לכל בני אדם אפילו אם דורכים עליו כעל עפר". (בברכות י"ז ע"א) מדבר בענין ענוה כלפי שמים: "רבה בתר צלותיה אמר הכי: אלקי, עד שלא נוצרתי איני כדאי ועכשיו שנוצרתי כאלו לא נוצרתי, עפר אני בחיי, קל וחומר במיתתי, הרי אני לפניך ככלי מלא בושח וכלימה". כלומר "עפר אני בחיי" - החומר הגשמי שבי שבא מעפר מתגבר על צורת הרוחנית ומונע ממני קיום מצות (השאור שבעיסה מעכב) וק"ו במיתתי שרוחנית נפרדת מהגוף הגשמי ואז אי אפשר כבר.

ועוד יאירו דברי והנפלאים ממשנתו של ה"זרע קודש" (להרה"ג מראפשיץ זצ"ל, פ' האזינו ד"ה ותשמע הארץ) שפירש "ונפשי כעפר לכל תהיה" שבכך מתפללים לדי להיות כמו עפר. שהקב"ה שם בעפר סגולה מיוחדת לברר כל דבר אפילו מן הפסולת המושלכת עליו והזבל המעורב בו, את כל החלק הטוב, ולהוציא גידולים נפלאים וצמחים טובים המאכילים בני אדם שמברכים ברכות עליהם והברכה מבררת ניצוצי קדושה. וזו האדמה היא שיא הענוה ושפלות הרוח ממש שדשים בה בעקבות, דורכים עליה והיא עדיין אם כל הברואים ומצמיחה מזון לכל הנבראים. וזה ענין הבקשה של "נפשי כעפר לכל תהיה" – שיעזור לנו הקב"ה לשלוט על המידות ולטפח את מידת הענוה שעל פיה נהיה כאדמה שעוברת על המידות ונשארת בשפלותה ועדיין מבררת את הרע להוציא ממנה את הטוב ומשפיע עם זה הטוב לכל הנבראים וכל הסובבים אותו. דבר נפלא הוא. ולכן ממשיך התפלה "פתח לבי בתורתך" שעם הענוה באה פתיחת הלב לתורה והענינים קשורים זה לזה.

ונסיים בדברי חכמים (סוטה ה') שאמרו: "וא"ר אלעזר: כל אדם שיש בו גסות הרוח - אין עפרו ננער שנאי (ישעיה כ"ו כ"ט): "הקיצו ורננו שוכני עפר", שוכבי עפר לא נאמר, אלא שוכני עפר, מי שנעשה שכן לעפר בחייו". כלומר מי שנעשה שכן לעפר ומתנהג בענוה כעפר, זוכה לברר ניצוצות קדושה ממאכלים שיצמיח העפר ומוצא טוב מכל דבר אפילו בשפלותו וכן מזדכך אחרי מיתתו. אבל גאותן לא כן ולא זוכה לתחיית המתים, לכן הגאווה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם.

DEDICATIONS

לעילוי נשמת:

- האלוף (מיל.) מאיר דגן ז"ל
- החזן ר' יעקב (בן בנימין וסומבול) הכהן ז"ל
- האלוף (מיל.) אביגדור יאנוש
- (בן יעקב ויינינה גולדלוסט) בן גל ז"ל

לרפואה שלמה:

- אהרון בן רפאל וזיולי
- CAROL STORCH SCHWARTZBERG
- הגב' רחל דיין

For dedications please email asaftamir@verizon.net one week in advance